

TÜRKİYƏ VƏ AZƏRBAYCAN ARASINDA ƏMƏKDAŞLIĞIN VƏ MÜBADİLƏNİN GENİŞLƏNDİRİLMƏSİ ÜÇÜN TÖVSIYƏLƏR

Özer ÇAKMAK

Bakı Slavyan Universiteti, Azərbaycan

Giriş

Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlər tarixi, mədəni və strateji əlaqələrə əsaslanır. İki ölkə arasında qarşılıqlı anlaşma, həmrəylik və əməkdaşlığa əsaslanan güclü tərəfdaşlıq inkişaf etmişdir. Hər iki ölkənin oxşar mədəni dəyərlərə, dil mənşəyinə və coğrafi mövqeyinə malik olması ikitərəfli münasibətlərin daha da dərinləşməsi üçün böyük potensial yaradır. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında ticarət və əməkdaşlıq son illərdə əhəmiyyətli dərəcədə artsa da, hələ də genişlənmə və inkişaf potensialına malikdir. İki ölkə arasında ticarət həcmünün artırılması yolu ilə iqtisadi əlaqələrin gücləndirilməsi, investisiya əməkdaşlığının genişləndirilməsi, enerji sektorunda birgə layihələrin həyata keçirilməsi və mədəni mübadilənin təşviq edilməsi mühüm hədəflər sırasındadır.

Bu tövsiyələr Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın və mübadilənin genişləndirilməsi üçün bir sıra addımları əhatə edir. Məqalədə iqtisadi əməkdaşlıq üçün ticarətin artırılması, investisiya əməkdaşlığının gücləndirilməsi, enerji sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi və mədəni/turizm mübadiləsinin dəstəklənməsi və s. kimi məsələlər müzakirə olunacaq. Bu tövsiyələrin həyata keçirilməsi iki ölkə arasında əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə, iqtisadi inkişafın təşviqinə və insanlar arasında əlaqələrin dərinləşməsinə töhfə verəcək (Bağirova, 23)

İqtisadi əməkdaşlıq üçün ticarətin artırılması

Gömrük prosedurlarını asanlaşdırmaq və ticarətdə bürokratiyanı azaltmaq üçün daha effektiv gömrük prosedurları və elektron ticarət sistemləri tətbiq edilməlidir. İki ölkə arasında gömrük rüsumlarının azaldılması və ya ləğv edilməsi üçün azad ticarət müqavilələrinin yenilənməsi və ya yeni sazişlərin imzalanması nəzərdən keçirilməlidir. Ticarət maneələri texniki standartlar, sertifikatlaşdırma prosesləri və uyğunlaşdırma üzrə daha geniş əməkdaşlıq yolu ilə azaldıla bilər.

Hər iki ölkənin ticarət və investisiya imkanlarını təşviq etmək üçün mütəmadi olaraq ticarət missiyaları və biznes forumlar keçirilməlidir. İş adamlarının ticarət və investisiya imkanlarını müzakirə etmək, əməkdaşlıq imkanlarını qiymətləndirmək və işgüzar əlaqələr qurmaq üçün bir araya gələ biləcəyi tədbirlər təşkil edilməlidir.

İxrac və idxalı təşviq etmək üçün hər iki ölkə tərəfindən dəstək proqramları yaradılmalıdır. Türkiyə və Azərbaycan şirkətlərinin rəqabət qabiliyyəti ixracatçılara maliyyə dəstəyi, təlim proqramları, marketinq fəaliyyətlərinə dəstək kimi tədbirlərlə artırılmalıdır. İdxalçılara asanlaşdırıcı tədbirlər, maliyyə dəstəyi və gömrük rüsumundan azad olmaq kimi stimullar təklif edilməlidir.

Ticarət məlumatlarının mütəmadi olaraq paylaşılması hər iki ölkəyə ticarət potensialını daha yaxşı anlamağa və strateji qərarlar qəbul etməyə kömək edəcək. Məhsullara tələbat və rəqabət qabiliyyətini qiymətləndirmək üçün bazar araşdırması və təhlili aparılmalıdır. Ticarət və investisiya sahəsində əməkdaşlıq üçün birgə məlumat bazaları yaradılmalı və məlumat mübadiləsi təşviq edilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunan tədbirlər Türkiyə ilə Azərbaycan arasında ticarətin artmasına və iqtisadi əməkdaşlığın güclənməsinə kömək edəcək. Ticarət maneələrinin azaldılması, biznes forumlarının keçirilməsi, dəstək proqramlarının hazırlanması və ticarət məlumatlarının mübadiləsi iş adamları arasında daha çox əməkdaşlığa təkan verəcək və ticarət həcmi artıracaq (Mirzeyev, 33)

İnvestisiya imkanlarının təqdimatı

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında investisiya imkanlarının səmərəli şəkildə təşviqi üçün investisiya agentlikləri və ticarət palataları arasında əməkdaşlıq qurulmalıdır. Birgə investisiya layihələrini və sektoral imkanları müəyyən etmək üçün tanıtım tədbirləri təşkil edilməlidir. İki ölkə arasında əməkdaşlıq potensialı olan sektorlarda investisiya imkanları və təşviqləri ilə bağlı mütəmadi olaraq məlumat seminarları və konfranslar təşkil edilməlidir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında mövcud ikitərəfli investisiya müqavilələri yenilənməli və modernləşdirilməlidir. Sazişlər investorların hüquqlarının qorunması, vergi qaydaları, mübahisələrin həlli mexanizmləri kimi məsələləri əhatə etməlidir. İki ölkə arasında iqtisadi vergitutma haqqında sazişlərin imzalanması investorların vergi yükünü azaldacaq və investisiyaları təşviq edəcək.

Hər iki ölkə investorlar üçün cəlbedici investisiya stimulları təklif etməli və investisiya proseslərini asanlaşdırmaq üçün lazımi imkanları təmin etməlidir. Bürokratiyanın azaldılması, icazə və lisenziya proseslərinin sürətləndirilməsi, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində islahatlar aparılmalıdır. Investorlar maliyyə stimulları, vergilərin azaldılması və torpaqların ayrılması kimi dəstəklər verməklə investisiya qoymağa həvəsləndirilməlidir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında birgə layihələri və əməkdaşlıq təşəbbüslərini təşviq etmək üçün dəstək mexanizmləri yaradılmalıdır. Birgə müəssisələr maliyyə dəstəyi, texniki məsləhət və əməkdaşlıq şəbəkələri ilə təmin edilməlidir. Xüsusilə strateji sektorlarda birgə investisiyaların təşviqi əməkdaşlıq potensialını artıracaq.

İnvestisiya əməkdaşlığı üçün yuxarıda qeyd olunan tədbirlər investisiyaları artıracaq və Türkiyə ilə Azərbaycan arasında birgə layihələr həyata keçirəcək. İnvestisiya imkanlarının təşviqi, ikitərəfli investisiya sazişlərinin yenilənməsi, investisiya təşviqlərinin inkişafı və birgə müəssisələrin dəstəklənməsi investorların inamını artıracaq və əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirəcək. Bununla da iki ölkə arasında iqtisadi əlaqələr daha da dərinləşəcək və birgə inkişafa nail olunacaq (Azərbaycan Respublikası Milli Təhsil Nazirliyi, 20)

Enerji mənbələrinin şaxələndirilməsi

Enerji ehtiyatlarının şaxələndirilməsi üçün Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq edilməlidir. Neft, təbii qaz, kömür və bərpa olunan enerji kimi müxtəlif enerji mənbələrinin kəşfiyyatı, istehsalı və ticarəti üçün birgə layihələr

hazırlanmalıdır. Enerji mənbələrinin şaxələndirilməsi enerji təhlükəsizliyini artırır və enerji təchizatının davamlılığını təmin edir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında enerji infrastrukturu yaxşılaşdırılmalı, əlaqələr gücləndirilməlidir. Elektrik verilişi xətlərinin, boru kəmərlərinin və terminalların modernləşdirilməsi və genişləndirilməsi üçün birgə layihələr həyata keçirilməlidir. Trans-Anadolu Təbii Qaz Boru Kəməri kimi mövcud layihələrlə yanaşı yeni enerji əlaqələri yaradılmalıdır.

Enerji layihələri və texnologiya transferi üçün Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq edilməlidir. Enerji istehsalı, saxlanması, paylanması və enerji səmərəliliyi sahələrində birgə enerji layihələri həyata keçirilməlidir. Texnologiya transferi və təcrübə mübadiləsi enerji sektorunda innovasiyaları təşviq etməklə qarşılıqlı faydalı olacaq.

Enerji sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi Türkiyə ilə Azərbaycan arasında enerji təhlükəsizliyini artıracaq, enerji resurslarından səmərəli istifadəni təmin edəcək və regional enerji bazarlarının inkişafına töhfə verəcək. Enerji resurslarının şaxələndirilməsi, enerji infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi və birgə layihələrin həyata keçirilməsi iki ölkə arasında enerji ticarətinin artmasına və birgə inkişafa dəstək verəcək (Cahangirli, 12).

Logistika əlaqələrinin inkişafı

Logistika əlaqələrinin inkişafı Türkiyə ilə Azərbaycan arasında ticarəti asanlaşdırır və əməkdaşlığı artırır. Logistika əlaqələrini yaxşılaşdırmaq üçün təkliflər bunlardır:

İki ölkə arasında yol əlaqələrinin təkmilləşdirilməsi sürətli və səmərəli ticarəti təmin edir. Mövcud avtomobil yollarının müasirləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi, sərhədlərdə gömrük rəsmiləşdirilməsinin sürətləndirilməsi və logistika infrastrukturunun gücləndirilməsi vacibdir. Bundan əlavə, avtomobil nəqliyyatı ilə bağlı sazişlər və əməkdaşlıq layihələri də qiymətləndirilə bilər.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında dəmir yolu əlaqələrinin inkişafı logistika sahəsində əməkdaşlığı genişləndirə bilər. Mövcud dəmir yolu xətlərinin müasirləşdirilməsi və ötürücülük qabiliyyətinin artırılması yüklərin daşınmasını daha səmərəli həyata keçirməyə imkan verir. İki ölkə arasında müştərək dəmir yolu layihələri qiymətləndirilə və dəmir yolu şəbəkələri arasında inteqrasiya gücləndirilə bilər.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında dəniz əlaqələrinin inkişafı ticarətin artmasına töhfə verir. Limanların modernləşdirilməsi və imkanlarının artırılması dəniz nəqliyyatını daha səmərəli və rəqabətədavamlı edir. İki ölkə arasında müntəzəm reyslər və ticarət yollarının şaxələndirilməsi yüklərin daşınmasını asanlaşdırır (Karaoğlu, 49).

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında logistika mərkəzlərinin yaradılması ticarətin mərkəzi nöqtələrdə cəmlənməsini təmin edir. Bu mərkəzlər anbar, paylama və logistika əməliyyatları üçün lazımi infrastrukturunu təmin edir. Logistika mərkəzləri mal və xidmət axınını sürətləndirir və ticarətin səmərəliliyini artırır.

Türkiyə və Azərbaycan arasında sərhəd əməliyyatlarının sadələşdirilməsi logistika proseslərini sürətləndirməyə kömək edir. Gömrük rəsmiləşdirilməsinin rəqəmsallaşdırılması, sərhəd sənədlərinin işlənməsinin sadələşdirilməsi və gömrük prosedurlarının asanlaşdırılması ticarət axınını sürətləndirir. Bu yolla mal və xidmətlərin daha sürətli daşınması mümkündür.

Türkiyə və Azərbaycanın logistika sektorları arasında məlumat mübadiləsi və əməkdaşlıq təşviq edilməlidir. Müvafiq qurumlar və şirkətlər arasında məlumat mübadiləsi, qabaqcıl təcrübələrin paylaşılması və birgə layihələrin hazırlanması vacibdir. Bu yolla logistika əlaqələrinin inkişafı daha effektiv idarə oluna bilər (Orucova, 16).

Biznes forum və yarmarkaların təşkili

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında biznes forum və yarmarkaların təşkili ticarət əlaqələrinin inkişafı üçün çox vacibdir. Biznes forumları və yarmarkalar iş adamlarına və şirkətlərə görüşmək və əməkdaşlıq imkanlarını araşdırmaq imkanı verir. Bu sahədə əməkdaşlığı artırmaq üçün təkliflər:

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında mütəmadi olaraq biznes forumları təşkil oluna bilər. Bu forumlar iş dünyasının nümayəndələrini bir araya gətirir, kommersiya əlaqələrini gücləndirir. İş adamları sektordakı inkişafı paylaşa, əməkdaşlıq imkanlarını qiymətləndirə və yeni işgüzar əlaqələr qura bilərlər.

Türkiyə və Azərbaycan arasında ortaq ticarət yarmarkalarının təşkili şirkətlərə öz məhsullarını nümayiş etdirmək və potensial müştərilərlə görüşmək imkanı verir. Bu yarmarkalar sektoral və ya ümumi ticarət yarmarkaları kimi təşkil edilə bilər. Yarmarkalar iş adamlarının bir araya gəlməsinə və əməkdaşlıq imkanlarını dəyərləndirməsinə şərait yaradır.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq platformaları yaradıla bilər. Bu platformalar iş adamlarının və şirkətlərin bir-birini tapmasını, ünsiyyət qurmasını və potensial biznes imkanlarını qiymətləndirməsini asanlaşdırır. Onlayn əməkdaşlıq

platformaları və ya ticarət palataları kimi rəqəmsal platformalardan da istifadə edilə bilər. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında sektorlararası əməkdaşlığa diqqət yetirən forum və yarmarkalar təşkil edilə bilər. Məsələn, enerji, tikinti, turizm və kənd təsərrüfatı kimi strateji sektorlar üçün xüsusi tədbirlər təşkil edilə bilər. Bu tədbirlər sənaye mütəxəssislərini bir araya gətirir və əməkdaşlıq imkanlarını artırır.

Biznes forumları və ticarət şouları həmçinin iş adamları üçün iş müsahibələri və şəbəkə tədbirləri keçirə bilər. İş adamları görüş sistemi ilə bir araya gələrək potensial iş ortaqları ilə təkbətək görüşlər keçirə və əməkdaşlıq imkanlarını dəyərləndirə bilərlər (Marangi, 41).

Təhsil və texnologiya sahələrində əməkdaşlıq

Təhsil və texnologiya sahələrində əməkdaşlıq Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əlaqələri gücləndirə bilər. Bu sahədə əməkdaşlığı artırmaq üçün təkliflər aşağıdakılar ola bilər.

Türkiyə və Azərbaycan universitetləri arasında tələbə mübadiləsi proqramlarının təşkili tələbələrin fərqli mədəniyyətləri yaşamasına və akademik bilik mübadiləsinə imkan yaradır. Bu proqramlar tələbələrə yeni dostluqlar qurmağa və əməkdaşlıq şəbəkələrini genişləndirməyə imkan verir.

Türkiyə və Azərbaycan universitetləri arasında əməkdaşlıq müqavilələrinin imzalanması tələbə və akademik mübadiləsi, birgə tədqiqat layihələri və ortaq bakalavr/doktorantura proqramları kimi fəaliyyətlərin inkişafına imkan yaradır. Bu yolla bilik və təcrübə mübadiləsi artır.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında texnologiya transferi təşviq edilə bilər. Universitetlər, tədqiqat mərkəzləri və şirkətlər arasında texnologiya transferi proqramlarının yaradılması innovativ ideyaların və texnoloji inkişafın yayılmasını təmin edir. Bu yolla iki ölkə arasında ortaq texnoloji layihələr inkişaf etdirilə bilər.

Türkiyə və Azərbaycan arasında birgə Ar-Ge (Araşdırma və İnkişaf) layihələrinin dəstəklənməsi elmi əməkdaşlığı artırır. Müvafiq qurumlar və şirkətlər arasında birgə layihələrin hazırlanması yeni texnologiyaların kəşfinə və kommersiya imkanlarının yaradılmasına şərait yaradır.

Türkiyə və Azərbaycan arasında ortaq təhsil və texnologiya konfranslarının təşkili akademiklərin, tədqiqatçıların və mütəxəssislərin bir araya gələrək məlumat paylaşmasına şərait yaradır. Bu konfranslar yeni tendensiyaları izləmək, əməkdaşlıq imkanlarını qiymətləndirmək və innovativ ideyaları müzakirə etmək üçün mühüm platformalar təqdim edir (Əliyeva, 2018)

Türkiyə və Azərbaycan arasında ortaq təhsil və texnologiya mərkəzlərinin yaradılması bilik və bacarıqların ötürülməsinə imkan yaradır. Bu mərkəzlər təhsil proqramları, seminarlar və innovativ layihələr üçün mərkəz rolunu oynayır.

Nəticə

Nəticə etibarını ilə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın və mübadilənin genişləndirilməsi üçün müxtəlif sahələrdə addımlar atılmalıdır. İqtisadi əməkdaşlıq, investisiya əməkdaşlığı, enerji əməkdaşlığı və mədəni/turistik mübadilə kimi sahələrdə təkliflərimiz var.

Ticarətin artırılması üçün ticarət maneələrinin azaldılması, ticarət missiyalarının təşkili, ixrac və idxala dəstək proqramlarının hazırlanması vacibdir. İnteraksiya imkanlarının təbii, ikitərəfli investisiya sazişlərinin yenilənməsi və investisiya təşviqlərinin inkişafı investisiya əməkdaşlığı üçün mühüm addımlardır. Enerji sahəsində əməkdaşlıq üçün enerji resurslarının şaxələndirilməsi, enerji infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi və enerji layihələrinin reallaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Mədəni qarşılıqlı əlaqənin artırılması, turizmin təşviqi və səyahət imkanlarının təkmilləşdirilməsi mədəni və turist mübadiləsini dəstəkləmək üçün mühüm addımlardır.

Bu təkliflərin həyata keçirilməsi Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə, iqtisadi inkişafın təşviqinə və mədəni/turistik əlaqələrin dərinləşməsinə töhfə verəcək. İki ölkənin strateji tərəfdaşlıq və həmrəylik ruhunda hərəkət edərək bu təklifləri həyata keçirməsi vacibdir. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi regional sabitliyin bərqərar olmasına və ortaq məqsədlərə nail olunmasına töhfə verəcək.

Açıqlama bəyanatı

Müəllif (lər) tərəfindən hər hansı potensial marağın toqquşması ilə bağlı məlumat verilməmişdir.

Əlaqə

E-mail: ozercakmak2535@gmail.com

Ədəbiyyat:

- Bağirova, N. Və Salmanova, S. “Türkiyə və Azərbaycan arasında təhsil sahəsində əməkdaşlıq: mövcud vəziyyət və gələcək perspektivlər”. *Journal of Social Sciences*, 1(1). (2020).
- Mirzəyev, R “Türkiyə və Azərbaycan arasında ali təhsil əməkdaşlığı”. *Journal of Higher Education and Science*, 10(2). (2020).
- Azərbaycan Respublikası Milli Təhsil Nazirliyi. “Türkiyə ilə Azərbaycan arasında təhsil sahəsində əməkdaşlıq protokolu”. Mənbə: <http://edu.gov.az/>(2019).
- Orucova, Z. “Türkiyə ilə Azərbaycan arasında Universitetlərarası Əməkdaşlıq və Tələbə Mübadilə Proqramları”. *Azərbaycan Universitetlər İttifaqının jurnalı*, 4(1).(2021).
- Əliyev, S. “Türkiyə ilə Azərbaycan arasında təhsil əməkdaşlığı: keçmiş, bu gün və gələcək”. *Azərbaycan Türkologiyası jurnalı*, 21(1). (2018).
- Marangi A. «Azərbaycan Türkiyə əməkdaşlığının perspektivləri» Azərbaycan Respublikası XIƏM, (2000)
- Karaoğlu, A Ve Kamal, O. «Azərbaycanın doqal kaynakları ile ekonomik pjtensialı karşısında Türkiyenin dış ticaretinin gelişme olanakları» Ankara (2004).
- Cahangirli C.X.«Müasir dövrdə Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri» Bakı (2006)

Məqaləyə istinad ÇAKMAK Özer.,Türkiyə və Azərbaycan arasında əməkdaşlığın və mübadilənin genişləndirilməsi üçün tövsiyələr.Elm və İnnovativ Texnologiyalar Jurnalı.Nömrə 29,2024. s.70-79. DOI: 10.30546/2616-4418.29.2024.70

SUMMARY

Recommendations for the cooperation expansion and exchange between Turkey and Azerbaijan

Özer ÇAKMAK
Baku Slavic University, Azerbaijan

The expansion of cooperation and exchange between Turkey and Azerbaijan is a great opportunity to strengthen economic and political relations between the two countries, increase the volume of trade, and make the best use of mutual interests. Both countries, due to their strategic location, similar economic structures, and cultural ties, create a favorable ground for joint work. Therefore, various proposals and steps can be taken to establish deeper cooperation and exchange relations.

These recommendations may cover various areas such as the promotion of trade, increase of investments, strengthening of material and technical relations, promotion of education and cultural exchange, and development of tourism cooperation. In this way, the cooperation and exchange between Turkey and Azerbaijan can contribute to both the economic growth of the two countries and the increase of regional stability and prosperity.

Keywords: Turkey, Azerbaijan, cooperation, exchange, expansion of cooperation

РЕЗЮМЕ

Рекомендации по расширению сотрудничества и обмена между Турцией и Азербайджаном

Озер Чакмак
Бакинский Славянский Университет , Азербайджан

Расширение сотрудничества и обменов между Турцией и Азербайджаном является прекрасной возможностью для укрепления экономических и политических отношений между двумя странами, увеличения объема торговли и наилучшего использования взаимных интересов. Обе страны благодаря своему стратегическому положению, схожим экономическим структурам и культурным связям создают благоприятную почву для совместной работы. Поэтому могут быть предприняты различные предложения и шаги для налаживания более глубокого сотрудничества и обменных отношений.

Эти рекомендации могут охватывать различные области, такие как развитие торговли, увеличение инвестиций, укрепление материально-технических отношений, содействие образовательному и культурному обмену и развитие туристического сотрудничества. Таким образом, сотрудничество и обмен между Турцией и Азербайджаном могут способствовать как экономическому росту двух стран, так и повышению региональной стабильности и процветания.

Ключевые слова: Турция, Азербайджан, сотрудничество, обмен, расширение сотрудничества

ELM VƏ İNNOVATİV
TEKNOLOGİYALAR
JURNALI